

فهرست مطالب

۱	یادداشت
۳	مقدمه‌ی مؤلف
فصل اول: صوت موسیقایی و تعاریف اولیه	
۷	اصوات موسیقایی
۸	فاصله موسیقایی
۹	آموزش نت خوانی
۹	۱. خط‌های حامل
۱۰	۲. نام‌نت‌ها
۱۱	۳. کلید
۱۲	۴. پهنة صوتی
۱۲	• پهنة شنوایی انسان
۱۳	۵. خط‌های تکمیلی
۱۴	۶. فاصله اکتاو (هنگام)
۱۸	۷. واحد سنجش فاصله در موسیقی
۲۰	۸. روش نامگذاری اکتاوها
۲۱	۹. نشانه‌های تغییردهنده
۲۱	• بَمُل
۲۲	• دیز
۲۳	• کُرُن
۲۴	• سُرِی
۲۵	• بِکار
۲۶	شستی‌های پیانو
۲۶	نت‌های آنارمونیک (مترادف)
۲۷	• دوبل‌بمل
۲۷	• دوبل‌دیز

۲۸.....	• بمل کرن
۲۸.....	• دیزسری
۲۹.....	۱۰. انواع نیم‌پرده
۲۹.....	• نیم‌پرده کروماتیک
۲۹.....	• نیم‌پرده دیاتونیک
۳۲.....	پرسش و تمرین

فصل دوم: وزن در موسیقی (قسمت اول)

۳۷.....	تقسیمات زمانی در موسیقی
۳۷.....	۱. دیرند یا کشش زمانی نت‌ها (گرد، سفید، سیاه، چنگ، دولا چنگ و سه‌لا چنگ)
۴۲.....	۲. نشانه‌های دیگر برای کشش‌ها (نقطه، دو نقطه و خط اتحاد)
۴۵.....	وزن در موسیقی
۴۵.....	• تأکید در موسیقی
۴۵.....	• تقسیمات مساوی زمان در موسیقی
۴۶.....	۱. ضرب
۴۹.....	۲. میزان
۵۲.....	• خط میزان
۵۳.....	• نشانه میزان
۵۳.....	۳. انواع ریتم و میزان
۵۳.....	• میزان‌های ساده
۵۶.....	• میزان‌های ترکیبی
۵۸.....	۴. سکوت
۶۰.....	۵. کاربرد دیگر خط اتحاد
۶۱.....	۶. سنکپ
۶۴.....	۷. ضدضرب
۶۵.....	پرسش و تمرین

فصل سوم: فاصله‌ی موسیقایی، گام و تعاریف دیگر

- گام ۶۹
- درجه‌های گام ۶۹
- انواع گام ۷۰
- گام ماژور ۷۱
- نام و نقش درجه‌های گام ماژور ۷۵
- تعیین فاصله ۷۷
۱. عدد فاصله ۷۷
- فاصله‌های ساده و ترکیبی ۸۰
  - تبدیل فاصله ترکیبی به ساده ۸۰
  - معکوس فاصله ۸۲
۲. بنیة فاصله ۸۴
- فاصله‌های سه‌بنیه‌ای ۸۵
  - فاصله‌های چهاربنیه‌ای ۸۹
  - بنیة فاصله در فاصله‌های ترکیبی و معکوس فاصله ۹۵
- دانگ (تتراکورد) ۹۶
- دانگ‌های گام ماژور ۹۷
- تونالیتته و مُدالیتته ۱۰۰
- نشانه‌های ترکیبی ۱۰۱
- گام‌های ماژور دیزدار ۱۰۳
۱. توالی دیزها ۱۰۶
۲. روش یافتن تونیک گام ماژور از روی توالی دیزها ۱۰۶
۳. روش یافتن نشانه ترکیبی در گام‌های ماژور دیزدار ۱۰۷
- گام‌های ماژور بمل‌دار ۱۰۷
۴. توالی بمل‌ها ۱۰۹
۵. روش یافتن تونیک گام ماژور از روی توالی بمل‌ها ۱۱۱
۶. روش یافتن نشانه ترکیبی در گام‌های ماژور بمل‌دار ۱۱۱

۱۱۲.....	گام‌های مترادف (آنارمونیک)
۱۱۳.....	گام مینور
۱۱۳.....	۱. گام مینور تتوریک (طبیعی)
۱۱۵.....	۷. یافتن تونیک گام مینور از روی نشانه‌های ترکیبی
۱۱۶.....	۲. گام مینور هارمونیک
۱۱۸.....	۸. نشانه‌های عَرَضی (موقتی)
۱۱۹.....	۳. گام مینور ملودیک
۱۲۲.....	مُدولاسیون (مُدْگَرْدی)
۱۲۳.....	گام‌های همسایه
۱۲۳.....	۱. گام‌های همسایه گام ماژور
۱۲۳.....	• گام ماژوری به فاصله پنجم درست بالاتر از آن
۱۲۴.....	• گام ماژوری به فاصله پنجم درست پایین‌تر از آن
۱۲۴.....	• گام مینور هارمونیک وابسته به مینور نسبی
۱۲۴.....	۲. گام‌های همسایه گام مینور
۱۲۵.....	• گام مینوری به فاصله پنجم درست بالاتر از آن
۱۲۵.....	• گام مینوری به فاصله پنجم درست پایین‌تر از آن
۱۲۵.....	• گام ماژوری که از آن ناشی شده است
۱۲۹.....	موسیقی تونال
۱۲۹.....	مطبوع یا نامطبوع بودن فاصله‌ها
۱۳۰.....	انتقال
۱۳۱.....	• روش اول
۱۳۲.....	• روش دوم
۱۳۴.....	سازهای انتقالی
۱۳۵.....	سایر کلیدهای موسیقی
۱۳۵.....	۱. کلید فا (کلید باس)
۱۳۸.....	۲. کلید دو (کلید آلتو)
۱۴۰.....	• حامل مضاعف

۱۴۲.....	۳. کلید کوبشی‌ها
۱۴۴.....	پهنه صوتی صدای انسان
۱۴۶.....	انواع دیگر گام
۱۴۸.....	گام‌های کلیسایی
۱۴۹.....	• یونین
۱۴۹.....	• دورین
۱۴۹.....	• فریزین
۱۵۰.....	• لیدین
۱۵۰.....	• میکسو لیدین
۱۵۰.....	• ائولین
۱۵۱.....	• لوکرین
۱۵۱.....	گام‌های کروماتیک
۱۵۲.....	۱. گام کروماتیک بالارونده
۱۵۲.....	۲. گام کروماتیک پایین رونده
۱۵۲.....	گام کروماتیک موسیقی ایرانی
۱۵۴.....	پرسش و تمرین

فصل چهارم: وزن در موسیقی (قسمت دوم)

۱۵۹.....	میزان‌های لنگ
۱۶۰.....	• میزان لنگ ساده
۱۶۲.....	• میزان لنگ ترکیبی
۱۶۳.....	• وجود خصیصه «لنگ» در میزان‌های غیرلنگ
۱۶۷.....	• تغییر نشانه میزان در میان قطعه
۱۶۹.....	تقسیمات فرعی دیرندنت‌ها
۱۶۹.....	• سه‌بردو
۱۷۰.....	• چهاربرسه

- ۱۷۰..... پنج‌بر‌چهار
- ۱۷۰..... پنج‌برسه
- ۱۷۱..... شش‌بر‌چهار
- ۱۷۲..... هفت‌بر‌چهار
- ۱۷۲..... هفت‌برشش
- ۱۷۲..... نه‌بر‌هشت
- ۱۷۳..... دوبرسه
- ۱۷۸..... سرعت
- ۱۷۹..... ۱. مِترُونُم
- ۱۷۹..... مِترُونُم مکانیکی
- ۱۸۱..... مِترُونُم الکترونیکی
- ۱۸۱..... ۲. تعیین مدت زمان کل قطعه به دقیقه
- ۱۸۲..... ۳. استفاده از واژگان توصیفی
- ۱۸۴..... فشردگی موسیقی
- ۱۸۵..... وزن در آواز ایرانی
- ۱۸۶..... آدوارِ ایقاعی
- ۱۸۷..... اتانین ایقاعی
- ۱۹۰..... ضربِ بالا
- ۱۹۱..... قطعات ضربی در موسیقی ایرانی
- ۱۹۱..... پیش‌درآمد
- ۱۹۲..... چهارمضراب
- ۱۹۲..... رِنگ
- ۱۹۳..... تصنیف
- ۱۹۴..... ضربی
- ۱۹۵..... پرسش و تمرین

فصل پنجم: فاصله‌ها و دانگ‌های موسیقی ایرانی

- ۱۹۹..... بنیۀ فاصله‌ها در موسیقی ایرانی
- ۱۹۹..... • قاعدهٔ اول
  - ۲۰۰..... • قاعدهٔ دوم
  - ۲۰۳..... معکوس فاصله در موسیقی ایرانی
  - ۲۰۴..... دانگ‌های موسیقی ایرانی
  - ۲۰۴..... • انواع فاصله‌های دوم
  - ۲۰۵..... • انواع فاصله‌های سوم
  - ۲۰۵..... • سه‌صدایی ملودیک
  - ۲۰۷..... چهارده دانگ اصلی موسیقی ایران
  - ۲۱۲..... • چهارصدایی ملودیک
  - ۲۱۳..... • چهارصدایی‌های ملودیک در موسیقی ایرانی
  - ۲۱۴..... • یک دانگ فرعی در موسیقی ایرانی
  - ۲۱۵..... انواع ترکیب دانگ
  - ۲۱۵..... ۱. ترکیب متصل
  - ۲۱۶..... • ترکیب متصل قرینه و غیرقرینه
  - ۲۱۷..... • تشکیل همهٔ ترکیب‌های متصل ممکن با استفاده از چهارده دانگ اصلی
  - ۲۲۴..... ۲. ترکیب منفصل
  - ۲۲۵..... • حالت اول
  - ۲۲۵..... • حالت دوم
  - ۲۲۵..... • حالت سوم
  - ۲۲۵..... • حالت چهارم
  - ۲۲۶..... ۳. ترکیب متداخل
  - ۲۲۷..... • ترکیب متداخل طولی
  - ۲۲۹..... • ترکیب متداخل عرضی
  - ۲۳۲..... ۴. ترکیب‌های بیش از دو دانگ
  - ۲۳۴..... • تغییر نقش نت‌ها در ترکیب‌ها

۲۳۵.....	مرکب خوانی
۲۳۵.....	۱. مرکب خوانی طولی
۲۳۵.....	۲. مرکب خوانی عرضی
۲۳۷.....	گوشه و انواع آن
۲۳۷.....	• گوشه های مُدال
۲۳۹.....	• گوشه های ریتمیک
۲۴۱.....	• گوشه های ملودیک
۲۴۱.....	انواع شروع گوشه در آمد
۲۴۳.....	• فرودِ بالِ کبوتر
۲۴۴.....	نامگذاری دانگ ها و دستگاه های موسیقی ایرانی
۲۴۴.....	۱- نامگذاری دانگ ها براساس نت ایست آنها
۲۴۵.....	۲- نامگذاری دستگاه ها براساس نت ایست در آمد
۲۴۵.....	• نامگذاری دستگاه شور
۲۴۶.....	• نامگذاری دستگاه نوا
۲۴۶.....	• نامگذاری دستگاه همایون
۲۴۷.....	• نامگذاری دستگاه راست پنجگاه
۲۴۷.....	۳- نامگذاری آوازهای موسیقی ایرانی
۲۴۸.....	• نامگذاری آواز اصفهان
۲۴۹.....	نشانه های ترکیبی در موسیقی ایرانی
۲۴۹.....	۱- دستگاه ماهور
۲۵۰.....	۲- دستگاه شور و آوازهای آن
۲۵۱.....	۳- دستگاه چهارگاه
۲۵۱.....	۴- دستگاه سه گاه
۲۵۲.....	۵- دستگاه نوا
۲۵۲.....	۶- دستگاه همایون و آواز اصفهان
۲۵۳.....	۷- دستگاه راست پنجگاه
۲۵۴.....	• یافتن دستگاه یا آواز از روی نشانه های ترکیبی

اندازه فاصله‌های موسیقی ایرانی ۲۵۶

پرسش و تمرین ۲۶۰

فصل ششم: نشانه‌ها، اصطلاحات و تعاریف موسیقایی

نشانه‌های بین‌المللی موسیقی ۲۶۵

۱. نشانه‌های مربوط به شدت (دینامیک) ۲۶۵

• آکسان ۲۶۷

• کرشندو ۲۶۷

• دکرشندو ۲۶۷

• دیمینوئندو ۲۶۸

۲. نشانه‌های مربوط به تغییر ارزش زمانی نت‌ها ۲۶۸

• ریتارداندو ۲۶۸

• آچه‌له‌راندو ۲۶۸

• فرماتا ۲۶۹

• آدلیبیتوم ۲۶۹

۳. نشانه‌های مربوط به آرتیکولاسیون و تزئین‌ها ۲۷۰

• آچیاکاتورا و آپوجیاتورا ۲۷۰

• آرپژ ۲۷۲

• گروپتو ۲۷۳

• گزش ۲۷۴

• گزش وارونه ۲۷۵

• تریل ۲۷۵

• ویراسیون ۲۷۶

• گلیساندو ۲۷۷

• استاکاتو ۲۷۸

• تِنوتو ۲۷۹

• لِگاتو ۲۷۹

- ۲۸۱..... • پیتریکاتو
- ۲۸۱..... ۴. نشانه‌های تکرار
- ۲۸۱..... • تکرار میزان قبل
- ۲۸۲..... • تکرار دو میزان قبل
- ۲۸۲..... • دونقطه تکرار
- ۲۸۳..... • بار اول، بار دوم
- ۲۸۳..... • داکاپو
- ۲۸۳..... • داکاپوآل‌فینه
- ۲۸۴..... • دال سنیو
- ۲۸۴..... • دال سنیوآل‌فینه
- ۲۸۴..... • کودا
- ۲۸۴..... • ترمولو
- ۲۸۶..... • سکوت‌های بیش از یک میزان
- ۲۸۶..... ۵. نشانه‌های تغییر اکتاو
- ۲۸۷..... ۶. سایر نشانه‌های واژگانی مربوط به حالت
- ۲۹۰..... نشانه‌های مخصوص موسیقی ایرانی
- ۲۹۰..... ۱. نشانه‌های انگشت‌گذاری
- ۲۹۱..... • دست‌باز
- ۲۹۱..... ۲. نشانه‌های انواع مضراب
- ۲۹۱..... • راست و چپ
- ۲۹۲..... • ریز
- ۲۹۴..... • تک‌ریز
- ۲۹۶..... • تک‌ریز کوتاه
- ۲۹۷..... • چپ‌ریز
- ۲۹۸..... • دُرّاب (روی یک، دو و سه نت)
- ۳۰۱..... • شلال
- ۳۰۵..... • خراش

- ۳۰۸..... تکیه
- ۳۱۲..... خفه کردن یا استاکاتو
- ۳۱۳..... کندن
- ۳۱۵..... انواع پنجه کاری (کامل، ناقص و ساده)
- ۳۱۶..... کنده کاری همزمان
- ۳۱۷..... دُرَاب-کنده کاری
- ۳۱۷..... کندن-استاکاتو
- ۳۱۷..... سینه مال
- ۳۱۸..... استفاده از شست دست راست
- ۳۱۸..... مُردان یا گزش وارونه
- ۳۱۹..... مُردان-ریز
- ۳۱۹..... دُرَاب-ریز
- ۳۲۰..... تریل به بمل کُرُن نت بعد
- ۳۲۰..... ویبراسیون ریز و درشت
- ۳۲۲..... تریل با یک مضراب
- ۳۲۲..... چپ تریل
- ۳۲۳..... چپ پنجم
- ۳۲۳..... راست مشتاق
- ۳۲۳..... اجرا فقط روی سیم مشتاق
- ۳۲۳..... اجرای تک سیم
- ۳۲۴..... مضراب واخوان دار یا مضراب پُر
- ۳۲۴..... انگشت گذاری روی یکی از جفت سیم های تار
- ۳۲۵..... بازگشت به اجرای معمولی روی جفت سیم های تار
- ۳۲۵..... پوش
- ۳۲۶..... پُل
- ۳۲۶..... لگاتو (با مضراب راست، چپ، ریز و سینه مال)

۳۲۸.....	آشنایی با چند اصطلاح بین‌المللی در موسیقی
۳۲۸.....	۱. تیم یا سوژه
۳۲۸.....	۲. موتیف
۳۲۹.....	۳. زنجیره یا سکانس (توالی)
۳۲۹.....	۴. روباتو
۳۳۰.....	۵. موسیقی تونال
۳۳۱.....	۶. بافت موسیقایی
۳۳۱.....	• بافت چندبخشی (پلی فونیک)
۳۳۲.....	• بافت همگرا (هموفونیک)
۳۳۲.....	• بافت یک‌بخشی (مونوفونیک)
۳۳۲.....	• بافت واگرا (هتروفونیک)
۳۳۳.....	آشنایی با چند اصطلاح در موسیقی ایرانی
۳۳۳.....	۱. نت ایست
۳۳۵.....	۲. نت شاهد
۳۳۶.....	۳. نت آغاز
۳۳۶.....	۴. نت متغیر
۳۳۷.....	۵. نت خاتمه
۳۳۷.....	۶. اوج
۳۳۸.....	۷. فرود
۳۳۸.....	۸. مقام
۳۳۹.....	۹. مُد
۳۴۰.....	پرسش و تمرین

فصل هفتم: تحریر و انواع آن

.....	تحریر
۳۴۵.....	• ادوات تحریر
۳۴۶.....	انواع تحریر
۳۴۷.....	

۱. تحریر ساده ۳۴۷
۲. تحریر زینت‌دار ۳۴۸
۳. چَه چَه ۳۴۹
۴. موتیف تحریر ۳۴۹
- چند نمونه ملودی تحریر ۳۵۰
۱. بلبلی ۳۵۰
۲. بغدادی ۳۵۱
۳. چکشی ۳۵۱
۴. مُقطع ۳۵۲
۵. زیر و رو ۳۵۲
۶. دوتایکی ۳۵۲
۷. بسته‌نگار ۳۵۴
۸. پنجه‌مویه ۳۵۵
۹. گشایش ۳۵۵
۱۰. خُرده تحریر ۳۵۶
۱۱. جوادخانی ۳۵۶
۱۲. تحریر ضربی ۳۵۶
۱۳. هلله ۳۵۷
۱۴. غُنَه (قنه) ۳۵۷
۱۵. فلکی ۳۵۷
- شیوهٔ اجرای تکیه ۳۵۸
- قاعدهٔ اول ۳۵۸
- قاعدهٔ دوم ۳۵۹
- پرسش و تمرین ۳۶۳

• یافتن دستگاه یا آواز از روی نشانه‌های ترکیبی

نشانه‌های ترکیبی در موسیقی ایرانی، چهار حالت ممکن است داشته باشند، که هر کدام از آنها مربوط به دستگاه‌ها و یا آوازهای معینی است. در اینجا این حالت‌ها را معرفی می‌کنیم:

۱- چنانچه نشانه‌های ترکیبی مانند گام‌های ماژور غربی هیچ نشانه تغییردهنده مخصوص موسیقی ایرانی (کرن و سری) نداشته باشد، نشانه‌های ترکیبی مزبور مربوط به دستگاه **ماهور** یا **راست‌پنجگاه** است.

۲- چنانچه نشانه‌های ترکیبی دارای فقط **یک** نشانه تغییردهنده ایرانی نسبت به مینور تئوریک باشد، مربوط به دستگاه **شور** و آوازهای آن یا **نوا**ی چهارم بالاتر از آن است. برای مثال اگر در سرکلید **سی بمل**، **می بمل** و **لا کرن** داشته باشیم، چون **سی بمل** و **می بمل** مربوط به مینور تئوریک **سل** است، پس در **شور سل** یا **نوا**ی **دو** هستیم.

۳- در صورتی که در نشانه‌های ترکیبی **دو** نشانه مخصوص موسیقی ایرانی (هر دو کرن یا هر دو سری) وجود داشته باشد، این دو نشانه را ربع پرده **بالا** برده و با توجه به سایر نشانه‌های ترکیبی در آن قطعه، تونیک گام ماژور مربوطه را به دست می‌آوریم. در صورتی که یکی از آن نشانه‌های تغییردهنده مخصوص موسیقی ایرانی روی درجه **دوم** آن گام ماژور قرار گرفته باشد، در دستگاه چهارگاه تونیک **آن گام ماژور**، و در صورتی که یکی از این نشانه‌ها روی درجه **هفتم** گام ماژور باشد، در دستگاه سه‌گاهی هستیم که ایست **آن درجه هفتم آن گام**، با توجه به نشانه سرکلید می‌باشد. در این باره به توضیحات زیر توجه کنید.

در شکل بعد اگر دو نشانه مخصوص موسیقی ایرانی یعنی نتهای **کرن** ربع پرده **بالا** روند، به **سی بکار** و **می بکار** تبدیل شده و تنها نشانه‌های **فادیز** و **دودیز** که مربوط به گام **ر** ماژور هستند، باقی می‌مانند. چون نتهای **می** (یکی از نشانه‌های ترکیبی

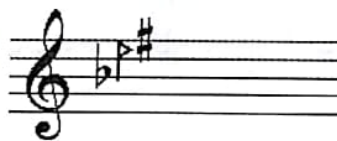
ایرانی) درجهٔ دوم گام ر ماژور محسوب می‌شود، پس نشانه‌های ترکیبی فوق مربوط به چهارگاه ر است.

اما در شکل زیر، با ربع پرده بالا بردن دو نشانهٔ ترکیبی ایرانی به گام سی بمل ماژور می‌رسیم و چون درجهٔ هفتم این گام، یعنی لا، با نشانه‌ای ایرانی تغییر یافته است، پس نشانه‌های ترکیبی زیر مربوط به دستگاه سه‌گاه لا کرن است.

۴- در صورتی که در نشانه‌های ترکیبی قطعه‌ای یک نشانهٔ مخصوص موسیقی ایرانی و نیز یک نشانهٔ خارج از عُرف گام‌های ماژور وجود داشته باشد، (و یا ترتیب نشانه‌های ترکیبی جابجا شده باشد مانند اصفهان فا) در آواز اصفهانی هستیم که ایست آن یک فاصلهٔ سوم نیم‌بزرگ از نشانهٔ تغییردهندهٔ ایرانی بالاتر است. بدیهی است که این نشانهٔ ترکیبی برای همایون یک چهارم درست پایین‌تر نیز به کار می‌رود. برای مثال اگر نشانه‌های ترکیبی قطعه‌ای شامل سی بمل، می کرن و فادیز باشد، پس در اصفهان سل (سوم نیم‌بزرگ بالاتر از می کرن) و یا همایون ر هستیم. (مانند شکل زیر)

تمرین ۳۸: هر یک از نشانه‌های ترکیبی زیر متعلق به کدام یک از دستگاه‌ها یا آوازهای موسیقی ایرانی می‌توانند باشند؟

